

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОМИЛУВАНИХ ОСІБ

Букалов О.П. керівник Департаменту з питань помилування Адміністрації Президента України; Рудницьких М. І. кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби

Bukalov Oleksandr; Rudnytskykh Maryna CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PARDONED PERSONS

Анотація: стаття містить результати дослідження кримінологічних характеристик осіб, які були помилувані у 2009 році. Усього були досліджені матеріали справ 290 осіб – 50,1 % відсотка від усіх помилуваних у 2009 році. Предметом дослідження були обрані такі важливі кримінологічні показники помилуваних осіб, як вчинені ними злочини, характеристики та рекомендації адміністрацій установ виконання покарань, а також вік, стать, сімейний стан, рівень освіти, наявність роботи до засудження тощо.

Ключові слова: помилування засуджених, кримінологічна характеристика засуджених, повторні злочини.

Summary: the article contains the results of the criminological research of persons who were pardoned in 2009. In total, 290 cases were investigated, representing 50.1% of all those who had been pardoned in 2009. The subject of the research is an analysis of important criminological indicators of pardoned persons: committed crimes, characteristics and recommendations of the administrations of penitentiary institutions, as well as age, sex, marital status, level of education, availability of work before conviction, etc.

Keywords: pardon of convicts, imprisonment, criminological characteristics of convicts, recidivism.

Конституцією України закріплено право Президента України на помилування. Воно вважається проявом милосердя та гуманізму по відношенню до осіб, які відбувають покарання. Це право має давні традиції та притаманне багатьом державам світу.

Варто визнати, що помилування – це винятковий вид звільнення від відбування покарання, тому що він не пов'язаний з об'єктивними юридичними обставинами та не залежить від функціонування органів та установ виконання покарання. Разом із тим, помилування як процес не є однозначно визначеним, адже певною мірою залежить від особи Президента України та політики, яку він провадить у цій сфері.

Наразі заслугоує розгляду низка питань, пов'язаних із фактом помилування: які суспільні наслідки тягне за собою факт помилування; який ризик того, що особа вчинить повторний злочин; наскільки небезпечно милувати осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини; які характеристики засудженого найбільше сприяють ухваленню позитивного рішення про помилування; від чого залежить ймовірність того, що особа після помилування знову вчинить злочин, якою є відповідальність держави при цьому; як забезпечити соціальну справедливість при помилуванні.

Такі питання дискутуються, натомість майже завжди дає ознаки брак серйозних досліджень наслідків застосування помилування. До того ж, укази про помилування не публікуються в повному обсязі з огляду на наявність в них персональних даних, а статистичні дані, які оприлюднюються, як правило, є загальними і дозволяють прослідкувати тенденції кількості помилуваних, однак не містять достатньої інформації для проведення будь-яких кримінологічних досліджень.

Метою даної статті є визначення кримінологічних характеристик осіб, до яких було застосовано помилування в певний період.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, отримані за сприяння Департаменту з питань помилування Адміністрації Президента України.

У цьому дослідженні вперше проаналізовано кримінологічні характеристики осіб, які були помилувані у 2009 році. Цей період був обраний з огляду на те, що надає можливість проаналізувати ситуацію із вчиненням особами, помилуваними у зазначений період, нових злочинів впродовж наступних восьми років, дослідити кількісні та якісні показники таких

злочинів та характеристики осіб, які їх вчинили, а також з огляду на традиційно велику у ті роки кількість помилуваних осіб.

Усього у 2009 році було помилувано Президентом України 573 особи. Упродовж восьми років після помилування вчинили новий злочин 137 з них, або 23,9 % від загальної кількості помилуваних.

Для здійснення порівняльного аналізу та виявлення спільних та відмінних характеристик осіб, які після помилування вчинили новий злочин, та осіб, які злочинів не вчиняли, були обрані в якості порівняльної групи 153 особи, помилувані в цьому ж році та після помилування не вчинили злочинів. Усього було вивчено 290 матеріалів справ помилуваних осіб – 50,1 % відсотка від загального числа у 2009 році.

Аналіз таких важливих кримінологічних показників, як кількість і види вчинених злочинів, тривалість періоду між помилуванням та часом скоєння нового злочину, рекомендації адміністрацій установ виконання покарань щодо доцільності помилування засуджених, надані ними засудженим характеристики, а також вік, стать, сімейний стан, рівень освіти, наявність роботи до засудження дали можливість на основі статистичного методу аналізу даних визначити закономірності при здійсненні помилування у 2009 році та дійти висновків, які доречно враховувати при розгляді клопотань засуджених осіб.

Кримінально-правова характеристика помилуваних осіб. Одним з важливих чинників, який характеризує засуджених осіб та впливає на рішення про помилування, є їх кримінальна історія (кримінальний досвід) – число судимостей на момент розгляду клопотання. У більшості з 290 помилуваних осіб, відібраних для дослідження, судимість перша: загалом були засуджені вперше 188 осіб (64,8%). Але ці дві третини розподіляються між двома досліджуваними групами не пропорційно: серед помилуваних осіб, які не вчинили злочинів після помилування, вперше відбували покарання 116 осіб, або 75,8 %; серед осіб, які не мали судимостей до помилування, вчинили новий злочин після помилування 72 особи або 52,5 %. Відповідно, на момент помилування попередні судимості загалом у двох досліджуваних групах мали 102 особи, або 35,2 %, у тому числі 37 осіб з групи тих, що після помилування злочинів не вчиняли, або 24,2 %, та 65 осіб з групи тих, що вчинили нові злочини після помилування (47,5 %). Очевидно, що частка останніх в своїй групі вдвічі більше, ніж частка таких же серед тих, що злочинів після помилування не вчиняли. Ці дані наведені у Таблиці 1. (Тут і надалі наводяться відсотки від загального числа осіб у відповідній групі: в першій колонці % від числа 137, а в другій – від числа 153 – прим. авт.).

Таблиця 1

Взаємозв'язок судимостей та вчинення повторного злочину

Показник	Вчинили новий злочин після помилування, у %	Не вчиняли злочинів після помилування, у %
Не мали судимостей	52,5	75,8
Мають погашені судимості	19,7	9,8
Мали судимості	27,8	14,4

З огляду на наведені дані можна припустити, що особа, яка має судимість, легше йде на вчинення нового злочину, навіть якщо вона була перед цим помилувана. Можливим поясненням такого стану для осіб, які неодноразово відбували покарання, може бути послаблення соціальних зв'язків або взагалі їх зникнення, криміналізація особистості, для якої відбування покарання вже не є незнайомою процедурою, а тому ризик його нового отримання вже не так лякає. Можливо також, що особи, які отримали умовне покарання, сприйняли його як відсутність реального покарання і воно не стало для них стримуючим чинником. Тому при розгляді питання про застосування помилування до особи, яка вже має судимість, доцільно більше уваги приділяти іншим важливим чинникам, які можуть конкурувати із фактом її наявності.

Серед обох досліджуваних груп частка осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі, складає понад 90%, решта мали покарання у вигляді обмеження волі. Цей чинник практично не має будь-якого помітного впливу на досліджувані характеристики.

При аналізі видів злочинів, за які відбували покарання помилувані особи у 2009 році, за результатами вивчення 290 справ можна виділити такі чотири групи: перша – особи, засуджені за

злочини проти життя та здоров'я особи – 22 %; друга – особи, засуджені за злочини проти власності – 45 %; третя – особи, засуджені за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та за інші злочини проти здоров'я населення – 16,5 %. Решта 16,5 % осіб відбували покарання за інші види злочинів і складають четверту групу.

Аналізуючи першу групу, бачимо, що частка осіб, які перед помилуванням відбували покарання за злочини проти життя та здоров'я особи та після помилування вчинили новий злочин, складає лише 13,7%.

Натомість серед групи тих, хто після помилування злочинів не скоювали, 30,7%. Це означає, що особи, які відбували покарання за злочини проти життя і здоров'я особи, після помилування майже в 2,5 рази частіше утримуються від повернення до кримінального досвіду, ніж його повторюють. Розподіл за конкретними статтями Кримінального Кодексу України наведений у таблиці 2.

Таблиця 2

Злочини проти життя та здоров'я особи, за якими були засуджені особи на момент помилування

Показник	Загальне число помилуваних, засуджених за цей вид злочину	Вчинили новий злочин після помилування, у % (число осіб)	Не вчиняли злочинів після помилування, у % (число осіб)
Злочини проти життя та здоров'я особи	67	13,7 (19)	31,4 (48)
Стаття 115	15	2,9 (4)	7,1 (11)
Стаття 121	44	6,5 (9)	22,8 (35)
Стаття 122	3	1,4 (2)	0,7 (1)
Стаття 125	5	2,9 (4)	0,7 (1)

Можна констатувати, що серед осіб, які були засуджені за злочини проти життя та здоров'я особи, відносно низький ризик вчинення повторного правопорушення. Навіть, якщо помилувана особа і вчиняла новий злочин, то він був меншого ступеня тяжкості та іншого виду, ніж попередній. Інакше кажучи, особа, яка вчинила тяжкий злочин та була помилувана, після помилування скоріше за все не вчинить такого ж ступеню тяжкості нового злочину. Це дає підстави для припущення, що тяжкість злочину вельми опосередковано пов'язана із ризиком скоєння нового злочину.

Виникає доволі специфічна ситуація: у випадку, коли сам злочин має тяжкі суспільні наслідки, ризик рецидиву серед осіб, які такий злочин вчиняють, досить низький. Це може означати, що при розгляді питання про помилування для такої категорії засуджених доречно звертати увагу як на обставини і зміст скоєного злочину, так не меншою мірою на інші чинники, зокрема, на наявність соціально корисних зв'язків та на поведінку під час відбування покарання.

Найчастіше після помилування вчиняли нові злочини особи, засуджені раніше за злочини проти власності – 52,3 % (таблиця 3).

Таблиця 3

Злочини проти власності, за якими були засуджені особи на момент помилування

Показник	Вчинили новий злочин після помилування у % (число осіб)	Не вчиняли злочинів після помилування, у % (число осіб)
Злочини проти власності	52,3 (72)	37,2 (57)
Стаття 185	29,9 (41)	11,1 (17)
Стаття 186	10,2 (14)	7,8 (12)
Стаття 187	7,2 (10)	12,4 (19)
Стаття 189	0,7 (1)	0,7 (1)
Стаття 190	3,6 (5)	2,6 (4)
Стаття 191	0,7 (1)	2,6 (4)

Варто зазначити, що це найпоширеніші види злочинів, за які відбувають покарання у виді позбавлення волі. Для таких помилуваних осіб складність оцінки ризику скоєння нових злочинів полягає в тому, що ці нові злочини у своїй більшості є невеликої або середньої тяжкості, завдають меншої шкоди порівняно із злочинами проти життя і здоров'я особи. Отже, може складатись оманливе враження, що особи, які їх вчиняють, для суспільства є менш небезпечні у випадку помилування, ніж ті, хто вчинив тяжкі злочини. Та даний аналіз свідчить, що ризик рецидиву серед помилуваних у 2009 році осіб виявився доволі високий.

Особи, засуджені за злочини проти власності, після звільнення за помилуванням найчастіше вчиняли нові злочини, та ще зазвичай такі ж самі, за які були засуджені попередній раз. При розгляді клопотань про помилування таких осіб доречно було б звертати прискіпливу увагу не тільки на обставини злочину, а й на характеристику особи під час відбування покарання, на її освіту, сімейний стан, наявність дітей, тобто на ті чинники, які можуть сприяти адаптації після звільнення та зменшенню ризику повернення до вчинення кримінальних правопорушень.

Третя група осіб – це засуджені за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та за інші злочини проти здоров'я населення (надалі – «злочини у сфері обігу наркотичних засобів»).

Таблиця 4

Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, за якими були засуджені особи на момент помилування

Показник	Вчинили новий злочин після помилування у % (число осіб)	Не вчиняли злочинів після помилування, у % (число осіб)
Злочини у сфері обігу наркотичних засобів	15,2 (21)	18,3 (28)
Стаття 307	9,4 (13)	15,7 (24)
Стаття 309	5,8 (8)	2,6 (4)

Як свідчать дані таблиці 4, частка осіб, які відбували покарання за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та після помилування знову вчинили кримінальні злочини, приблизно така ж (15,2%), як і частка осіб, які, відбуваючи покарання за такі злочини, нових злочинів впродовж восьми років не вчинили (18,3%).

Із 21 засуджених за злочини у сфері обігу наркотичних засобів 10 осіб, або 47,6% вчинили після помилування такий самий злочини.

Варто враховувати, що у кримінології виділяють цю групу злочинів як таку, в якій високий рівень рецидиву. Саме тому при розгляді матеріалів про помилування таких осіб важливим є те, чи зберігається наркотична залежність у особи, чи подолана вона, а також чи отримувала особа відповідне лікування або допомогу, чи брала участь у профілактичних заходах, чи є відомості про їх ефективність та які соціально корисні зв'язки особа підтримує.

Число осіб, які засуджені за злочини у цій сфері та які звертаються з клопотаннями про помилування, поступово знижується через невисокі строки покарання у виді позбавлення волі, а також через те, що все частіше їм призначаються покарання, альтернативні позбавленню волі.

Соціальна характеристика помилуваних осіб. Досліджуваними соціальними показниками було обрано вік, освіту, наявність родини та роботи до засудження. При порівнянні вікових меж були встановлені такі відмінності та особливості (див. таблицю 5).

Таблиця 5

Вік засуджених на момент помилування

Показник	Вчинили новий злочин після помилування, у %	Не вчиняли злочинів після помилування, у %
18-27 років	35	22,2
27-36 років	43,1	32
36-50 років	18,9	33,3
Понад 50	2,9	12,5

років	
-------	--

Простежується кореляція між віком засуджених та ризиком вчинення повторних злочинів. За даними, наведеними у таблиці 5, можна побачити, що ризик вчинення нового злочину зі збільшенням віку знижується і є мінімальним для осіб старше 50 років, тоді як він є максимальним у віковій групі 18-35 років – 78,1 %.

Серед осіб, які не вчинили нових злочинів, частка осіб віком понад 36 років складає 45,8%. Видається обґрунтованим висновок про те, що чим старше людина, яка клопоче про помилування, тим ймовірніше після звільнення вона не вчинить новий злочин. Ситуація щодо цього показника з 2009 року скоріше за все суттєво не змінилася. Тим більше, що таке становище характерне взагалі для рецидивної злочинності. Кримінологічні дослідження свідчать про її «омолодження»: якщо в 2002 році відсоток осіб віком від 18 до 25 років, які вчинили повторний злочини, становив 40%, то в 2012 році їх частка вже сягнула 42,3%) [1].

Рівень освіти засуджених двох досліджуваних груп суттєво не відрізняється: в обох групах питому вагу складають особи із середньою освітою та зовсім незначна частка осіб із вищою освітою (див. таблицю 6).

Таблиця 6

Рівень освіти помилуваних засуджених

Показник	Вчинили новий злочин після помилування, у % (число осіб)	Не вчиняли злочинів після помилування, у % (число осіб)
Не мали середньої освіти	-	1,3 (2)
Неповна середня освіта	19,7 (27)	11,7 (18)
Середня освіта	72 (99)	75,9 (116)
Неповну вища освіта	2,1 (3)	3,2 (5)
Вища освіта	5,8 (8)	7,9 (12)

З кримінологічної точки зору низький рівень освіти є однією з характерних рис осіб, які скоюють злочини: більшість засуджених, які відбувають покарання, мають невисокий рівень освіти (загальну середню, неповну середню, або й взагалі закінчили лише декілька класів). Цей чинник корелює із ризиком вчинення особою повторних злочинів, а в комплексі з іншими чинниками – підвищує його. Природно, що наявність у особи освіти дає їй можливість на отримання професії та роботи, а значить – заробляти на життя правомірними способами, бути частиною спільноти, мати позитивне соціальне оточення. Хоча в межах даного дослідження рівень освіти осіб з двох досліджуваних груп не сильно відрізняється, однак є наочним стійкий взаємозв'язок із кримінальною спрямованістю особи.

У цьому аспекті при розгляді клопотань про помилування важливо враховувати ставлення засуджених до здобуття ними освіти або професії під час відбування покарання.

Іншим важливим чинником є наявність роботи в особи до засудження. Відсутність її на момент засудження у більшості засуджених є занадто типовою ситуацією. Натомість серед осіб, що вчинили злочин після помилування, до засудження працювало 18,9 %, тоді як серед осіб, які не вчинили злочину – 28,8 %. То ж наявність роботи тут очікувано проявляється як чинник, що знижує ризик рецидиву.

Таблиця 7

Кількість засуджених, які працювали до покарання

Показник	Вчинили новий злочин після помилування у %	Не вчиняли злочинів після помилування, у %
Працювали	18,9	28,8
Не працювали	81,1	71,2

Сімейний стан засуджених є тим чинником, який відіграє помітну роль при адаптації особи після її звільнення та утриманні її від вчинення нових злочинів. Хоча суттєвих відмінностей між

двома категоріями осіб не вбачається, однак можна помітити, що наявність шлюбних відносин та дітей дещо зменшує ризик вчинення нових злочинів (див. таблицю 8).

Сімейний стан особи неодмінно треба брати до уваги при розгляді матеріалів щодо помилування. Однак, варто враховувати і можливу надмірну формальність цього показника, адже проста наявність родини за відсутності контактів з нею сама по собі може і не мати позитивного впливу на засудженого. Тому важливо, щоб у матеріалах, які готують установи виконання покарань, було зазначено, з ким із рідних і якими способами підтримує засуджений соціально корисні зв'язки.

Таблиця 8

Сімейний стан засуджених		
Показник	Вчинили новий злочин після помилування, у %	Не вчинили злочинів після помилування, у %
Перебували у шлюбі чи фактичних шлюбних відносинах	35,7	40,6
Розлучені	13,8	15
Неодружені	50,5	44,4
Мали дітей	45,2	53

Кримінологічна характеристика помилуваних осіб. Жінок серед загальної чисельності помилуваних у 2009 році – 24%, при цьому серед осіб, які вчинили злочини після помилування, 24 жінки – 17, 5 % та 113 чоловіків – 82, 5 %. Очевидно, жінки більшою мірою утримуються після помилування від скоєння нових злочинів, ніж чоловіки.

Дані щодо терміну, який проходить між звільненням помилуваних осіб та притягненням їх до кримінальної відповідальності за вчинення нового злочину, представлені у таблиці 9. Цей проміжок часу (до вчинення нового злочину) є вельми специфічним та цікавим показником ставлення особи до кримінальної поведінки. Його можна інтерпретувати як ступінь стійкості схильності особи до кримінальної поведінки, до її здатності йти на порушення закону. Цей показник може свідчити, з одного боку, про міру не готовності таких осіб до адаптації та правомірної поведінки після звільнення, а з іншого боку – про відсутність умов на волі, які б дозволяли та допомагали таким особам облаштуватись у житті без порушення закону. Напевно, в цьому є й певна частина відповідальності держави, соціальна політика якої є недостатньо виваженою стосовно звільнених після відбування покарання осіб.

Таблиця 9

Період часу між звільненням особи за помилуванням та моментом нового притягнення її до кримінальної відповідальності

Період часу	Число осіб, які вчинили новий злочин після помилування	Частка осіб, які вчинили новий злочин після помилування, у %
Менше року	2	1,4
Від одного року до двох	22	16
Від двох років до трьох	37	27
Більше трьох років	76	55,6

Водночас цей показник дає підстави вважати, що значна частина помилуваних осіб сприймає застосований до них акт милосердя з боку керівника держави як таке собі умовно-дострокове звільнення волею Президента, тільки як спосіб вийти з-за ґрат, не відчуваючи при цьому якихось особистих зобов'язань щодо дотримання закону в майбутньому. Тобто особа не відчуває моральної складової, яка міститься в акті помилування.

На нашу думку, такий результат коріниться не тільки в особливостях особистості та її ставленні до суспільства і до потреби поважати імператив закону. Певною мірою відповідальність лежить й на членах Комісії, які мали б уважніше аналізувати інформацію про особу при розгляді питання про застосування помилування та намагались не ухвалювати позитивних рішень про

помилування щодо таких клопотальників, не надавати Президентіві рекомендацій про їх помилування.

Привертає увагу високий показник вчинення нових злочинів помилуваними особами у перші три роки – 44,4 %.

Натомість інтервал у три роки і більше без скоєння злочинів витримали 55,6% помилуваних, які все ж таки врешті-решт не утримались від повернення до протиправних вчинків. Це може свідчити про те, що первинна схильність до протиправної поведінки, яка призвела до вчинення першого злочину, може залишатися у особи доволі тривалий час. Вивчення механізмів впливу на таку схильність та корекції її знаходиться поза межами даного дослідження, тим не менше воно вбачається доволі актуальним.

Після помилування 73 особи зі 137 (53,3%) вчинили новий злочин, який передбачений тим же розділом Кримінального кодексу України, або навіть такий же самий, за який відбували покарання до помилування.

Така ситуація спостерігається перш за все щодо осіб, засуджених за злочини проти власності: із 71 особи, засудженої за такий злочин 53 знову вчинили такі ж самі злочини. Це складає 74,6 % від злочинів проти власності, знову вчинених помилуваними особами.

Водночас особи, до помилування засуджені за умисне вбивство, вчиняли після звільнення звичайні злочини меншої тяжкості (крадіжки тощо).

Кримінально-виконавча характеристика помилуваних осіб. До інформації, яка має помітний вплив на ухвалення рішення щодо помилування, відносяться відомості про поведінку засудженого під час відбування покарання, відображені у характеристиці, що надає адміністрація установи виконання покарань, а також її висновки або рекомендації щодо можливості та доцільності застосування помилування до особи. У Таблиці 10 представлена інформація про рекомендації щодо помилуваних осіб, яка свідчить, що у 32,6% випадків адміністрація вважала особу такою, що не заслуговує на помилування, або вважала застосування помилування недоцільним чи передчасним. Тим не менше, така особа була помилувана, а згодом після звільнення вчинила новий злочин.

Таблиця 10

Рекомендації адміністрації установ щодо можливості застосування помилування

Показник	Вчинили новий злочин після помилування, у %	Не вчиняли злочинів після помилування, у %
не заслуговує на помилування	10	9,9
вважає недоцільним	5,1	1,9
вважає передчасним	17,5	13
Ставлення загалом негативне	32,6	24,8
вважає доцільним	10,9	15
вважає можливим	30,3	24,1
заслуговує на помилування	24,8	35,4
клопоче про помилування	1,4	0,7
Ставлення загалом позитивне	67,4	75,2

Викликає стурбованість те, що в інших 67,4% випадків, коли особа після звільнення знову вчинила злочин, адміністрація вважала помилування доцільним, можливим або навіть вважала, що особа заслуговує на нього. При обробці відомостей про помилуваних кидається в око дещо формальний підхід при формулюванні рекомендацій: здебільшого в них відсутнє обґрунтування висновку про передчасність або недоцільність застосування помилування. Сумнівними виглядають такі формулювання позиції адміністрації установи виконання покарань, як «*клопоче про помилування*». Ані на сьогодні, ані на той час повноваження «клопотати про помилування» в адміністрації немає. Оскільки інформацію про поведінку в установах виконання покарань надає адміністрація установ, важливо, щоб така інформація була максимально достовірною, повною та вчасно наданою. Для висловлення адміністрацією свого позитивного ставлення до помилування

особи їй краще підбирати інші, більш прийнятні і доречні формулювання. Така ситуація переконливо свідчить про доцільність певних офіційних роз'яснень для працівників установ виконання покарань, які готують матеріали про помилування засуджених. Такі роз'яснення (методичні рекомендації) могли б сприяти упорядкуванню застосування термінології у питаннях помилування.

Нерідко при обґрунтуванні своєї думки адміністрація зазначала: «у зв'язку із тяжкістю злочину та обставинами його вчинення». Проте оцінювати обставини і вид злочину – це не зовсім те, що очікується від адміністрації установ виконання покарань, адже роль адміністрації в першу чергу полягає в тому, щоб надавати максимально адекватну інформацію та оцінювати відбування покарання засудженим в установі, зазначати наявність дисциплінарних стягнень, заохочень, надавати відомості про взаємовідносини із родиною та із іншими засудженими, повідомляти про стан здоров'я. До речі, саме стан здоров'я засудженого в окремих випадках може мати суттєве, а часом й вирішальне значення при ухваленні рішення про помилування.

На підставі саме цього комплексу чинників має ґрунтуватись висновок адміністрації щодо доцільності помилування, тоді як обставини та умови вчинення злочину представлені у вироці суду і інформацію про них Департамент з питань помилування представляє Комісії при Президентіві України у питаннях помилування.

Висновки. Дане дослідження направлено на визначення кримінологічних та інших характеристик помилуваних осіб, та порівняння цих показників для осіб, які після помилування вчинили нові злочини, та для тих, які після помилування злочинів не скоювали.

Дослідження охоплює 2009 рік. Аналіз наслідків помилування вісім років потому надає можливість оцінити дієвість різних чинників, які брались до уваги при застосуванні помилування, та їх зв'язок із подальшою долею помилуваних.

Якщо спробувати, беручи до уваги результати дослідження, спрогнозувати якості осіб, які у 2009 році мали найбільші шанси на задоволення їх клопотань про помилування, то це жінки віком за 40 років, які вчинили злочин вперше, мали дітей, мали освіту не нижче середньої та які вчинили злочин проти життя і здоров'я громадян середньої тяжкості, а також громадяни літнього віку, також засуджені вперше. Найвищий ризик вчинення нового злочину після помилування мали чоловіки віком до 35 років, які не мали родини, переважно ті з них, хто вже мав не одну судимість, та особливо ті, що вчинили злочини проти власності.

За вісім років кількість засуджених до позбавлення волі значно зменшилась зі 109 тисяч осіб у 2009 році до 39,5 тисяч осіб на початок 2018 року. Природно, що це призвело до значного зменшення числа звернень з клопотаннями про помилуванням. Цей чинник та деякі інші визначають доволі невелике в останні роки – на рівні декількох десятків – число помилуваних осіб щороку. Вбачається виправданим, що і підходи до застосування помилування мають враховувати ці зміни.

Безспірним є той факт, що застосовані критерії для надання помилування у 2009 році призвели до рецидиву у 24%. З огляду на отримані результати дослідження можливо припустити, що при ухваленні рішень про застосування помилування Комісія недостатньо приділяла увагу характеру та обставинам вчинених злочинів, кримінальному минулому кандидатів, а також наявності у них соціальних зав'язків.

Результати дослідження свідчать, що при розгляді питання про можливість помилування оцінку ризику скоєння нового злочину навряд чи доречно вважати пріоритетною. У будь-якому разі дане дослідження дає можливість врахувати досвід застосування помилування у 2009 році.

Про міру практичного врахування цього досвіду свідчать результати роботи Департаменту з питань помилування та Комісії у 2015-2017 роках: з помилуваних за цей період 144 осіб станом на 1 січня 2018 року повторний злочин вчинила одна особа – будучи помилувана за вчинення ДТП, вона була звільнена тільки від основного покарання, а додаткове обмеження – право керувати транспортними засобами було залишено. Порушивши це обмеження, особа була оштрафована.

Процедура помилування включає не тільки чинники, які не складно формалізувати, як от вік, частина відбутого покарання, наявність чи відсутність стягнень та заохочень, а й чинники, які складно формалізувати. Врешті-решт, акт помилування не повинен порушувати баланс соціальної справедливості у суспільстві або негативно впливати на рівень злочинності.

Проведене дослідження закладає цікаву та важливу основу для проведення подальшого вивчення ефективності застосування помилування.

Список використаних джерел

1. Таволжанський О. В, Дейнека В. С. Кримінологічний аспект рецидивної злочинності. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 77. 228 с. URL: <http://www.apdp.in.ua/v77/28.pdf> (дата звернення: 28.08.2018).

УДК 343.9

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПРОТИ ІНКАСАЦІЇ ГРОШОВИХ КОШТІВ ШЛЯХОМ РОЗБОЮ

Варшавець Я.Л., здобувач, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Varshavets Y.L. SOCIAL-LEGAL PROVISIONS AND PROCEDURAL PROCEDURE FOR THE FIRST DEVELOPMENT OF CRIME CLAIMS AGAINST CIRCULATION INCASCINATION BY SUCCESS

Анотація. Статтю присвячено визначенню соціально-правових підстав здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених проти інкасації грошових коштів шляхом розбою, а також проблеми дотримання процесуального порядку початку досудового розслідування такого виду злочину. Автором зроблено акцент на стадії досудового розслідування, що розуміє під собою розв'язання питання про формування і формулювання обвинувачення, яке передається прокурором до суду. Розкривається питання щодо встановлення обставин, що перешкоджають притягненню певної особи як обвинуваченого, а також тих підстав, за якими воно закривається.

Ключові слова: досудове розслідування, злочин, інкасація грошових коштів, розбій, Єдиний реєстр досудових розслідувань

Article is devoted to definition of social legal grounds of implementation of pre-judicial investigation of the crimes committed against collection of money by robbery and also a problem of observance of a procedural order of the beginning of pre-judicial investigation of such type of crime.

The author has separately paid attention to the first stage of pre-judicial investigation, namely to its beginning. Also, the emphasis on purpose of a stage of pre-judicial investigation which understands as itself(himself) the solution of a question of formation and a formulation of charge which is brought by the prosecutor to trial is placed. The question of establishment of the circumstances interfering involvement of a certain person as the defendant and also those bases on which it is closed reveals. If the circumstances exempting the person from criminal liability are during the investigation established, then business has to be directed to court.

The perspective of information about registrars and users who are included in the reference book of organizational structure the Register on each body of pre-judicial investigation and prosecutor's offices reveals.

The author has generalized proceeding decisions, according to the Criminal procedural code of Ukraine, subject to obligatory entering into the Unified register of pre-judicial investigations, namely: date of receipt of the statement, message about criminal offense or identifications from other source of circumstances which can demonstrate commission of criminal offense; surname, name, middle name (name) of the victim or applicant; other source from which circumstances which can demonstrate commission of criminal offense are found; a summary of circumstances which can demonstrate commission of criminal offense brought the victim, the applicant or revealed from other source; preliminary legal qualification of criminal offense with the indication of article (a part of article) of the law of Ukraine on criminal liability; surname, name, middle name and position of the official who has entered data in the Register and also the investigator, the prosecutor who has entered data in the Register and/or I have begun pre-judicial investigation; other circumstances provided by the provision on the Unified register of pre-judicial investigations.

Keywords: pre-trial investigation, crime, cash collection, robbery, Uniform registry of pre-trial investigations